

प्रकरण सातवे

उपसंहार

प्रकरण सातवे :

उपसंहार

७.१ प्रास्ताविक :

प्रस्तुत प्रबंधिकेमध्ये आपण एकूण सात प्रकरणांमध्ये उत्तम कांबळे ह्यांच्या 'श्राध्द' (१९८८) व 'अस्वस्थ नायक' (२०००) ह्या दोन कादंबऱ्यांचा चिकित्सक अभ्यास केला आहे. ह्या अभ्यासातून हाती आलेले निष्कर्ष थोडक्यात ह्या प्रकरणात नोंदवावयाचे आहेत. प्रस्तुत सातव्या व शेवटच्या प्रकरणात हे निष्कर्ष मांडत असताना सिंहावलोकनही करणे योग्य होईल.

७.२. प्रकरणशः सारांश :

मानवाने साहित्यनिर्मिती करण्यापाठीमागे आनंद हे प्रयोजन आहे. मानव स्वतःला आनंद मिळविण्यासाठी आणि स्वप्नपूर्तता करण्यासाठी साहित्याचा आधार घेतो. साहित्याचे कथा, नाटक, काव्य, चरित्र, आत्मचरित्र असे अनेक प्रकार आहेत. वरील सर्व प्रकाराबरोबर 'कादंबरी' हा एक महत्त्वाचा साहित्यप्रकार आहे. कादंबरीचे सामाजिक, ऐतिहासिक, पौराणिक, चरित्रात्मक असे अनेक उपप्रकार पडतात. 'उपोद्घात' ह्या पहिल्या प्रकरणात संशोधन विषय निवडण्यामागील भूमिका, वापरलेल्या संशोधन पद्धती व स्वीकारलेले धोरण, प्रबंधिकेची क्रमशः मांडणी ह्या बाबी आपण स्पष्ट केल्या आहेत. 'मराठी कादंबरीवाङ्मयाची वाटचाल आणि तिच्यातील दलित कादंबरीकारांचे योगदान' ह्या दुसऱ्या प्रकरणामध्ये आपण मराठी कादंबरीवाङ्मयाच्या सुरुवातीपासून ते आजपर्यंतच्या कालखंडाचा मराठी कादंबरी : आरंभ ते १९२०, मराठी कादंबरी : १९२० ते १९४५, मराठी कादंबरी : १९४५ ते १९६०, मराठी कादंबरी : १९६० ते आजअखेरपर्यंत आणि मराठी कादंबरीवाङ्मयाच्या वाटचालीतील दलित कादंबरीकारांचे योगदान अशा मुद्द्यांच्या अनुषंगाने आढावा घेतला आहे. 'उत्तम कांबळे ह्यांच्या कादंबऱ्यामधील अनुभवविश्व' ह्या तिसऱ्या प्रकरणामध्ये 'श्राध्द' व 'अस्वस्थ नायक' ह्या दोन कादंबऱ्यांमधील अनुभवविश्वाचा आढावा घेऊन त्यावर भाष्य केले आहे. दलित समाजाचे होणारे शोषण, कुचंबणा, दैन्य, दारिद्र्य, पिळवणूक व खुल्या प्रवर्गातील सुशिक्षित बेकाराच्या व्यथा,

वेदना, अगतिकता ह्यावर प्रकाश टाकला आहे. 'उत्तम कांबळे ह्यांच्याकादंबऱ्यांमधील व्यक्तिरेखा' ह्यांचा अभ्यास चौथ्या प्रकरणात केला आहे. त्यासाठी व्यक्तिरेखांचे प्रमुख व्यक्तिरेखा व गौणव्यक्तिरेखा असे प्रकार पाडले आहेत. दोन्ही कादंबऱ्यांच्या नायकांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या विविध पैलूंचा व अन्य व्यक्तिरेखांचा अभ्यास केला आहे. 'उत्तम कांबळे ह्यांच्या कादंबऱ्यांमधील वातावरण निर्मिती व भाषाशैली' ह्या पाचव्या प्रकरणामध्ये 'श्राध्द' व 'अस्वस्थ नायक' ह्या कादंबऱ्यांमधील कौटुंबिक, राजकीय, सामाजिक, भौगोलिक वातावरणाचा अभ्यास तसेच 'श्राध्द' कादंबरी तृतीयपुरुषी निवेदन व 'अस्वस्थ नायक' ह्या कादंबरीचे प्रथमपुरुषी निवेदन आणि त्याचबरोबर व्यक्तिरेखांच्या तोंडची भाषा ह्यांचाही अभ्यास केला आहे. 'उत्तम कांबळे ह्यांचे मराठी कादंबरीवाङ्मयातील स्थान' ह्या सहाव्या प्रकरणात उत्तम कांबळे समकालीन कादंबरीकारांच्या कादंबऱ्यांचा आढावा घेऊन त्या पार्श्वभूमीवर उत्तम कांबळे ह्यांचे वेगळेपण स्पष्ट केले आहे.

७.३. समारोप :

अशा प्रकारे उत्तम कांबळे ह्यांची 'श्राध्द' ही दलितातील अंतर्विरोधावर प्रकाश टाकणारी व 'अस्वस्थ नायक' ही खुल्या प्रवर्गातील सुशिक्षितांच्या बेकारीवर प्रकाश टाकणारी कादंबरी आहे, हे स्पष्ट होते.